

GRUNDRISSE, ETT ÖPPET VERK

ANTONIO NEGRI

En texts subjektiva tillblivelse: ”den överhängande krisen”, analysens utgångspunkt. * En formell beskrivning av texten. * *Grundrisse* och *Kapitalets* struktur: ”mystifiering av metoden, blockering av forskningen?” * Från filologin till ett mer konkret område: de två vägarna; upptäckten av mervärde, cirkulationens samband: socialt kapital-subjektivitet-kommunism. * *Grundrisse*, ett öppet verk: fler hypoteser för läsningen. * Den marxistiska metodens ”pluralistiska” universum: *Forschung, Darstellung, neue Darstellung*. * De traditionella tolkningarna: (a) *Grundrisse* som sinnesförvirring? (b) en förnyelse av *Diamat*? (c) jämbördig med *Kapitalet*? (d) ”en revolution ovanifrån”? * Inget överlåtande i teorin. * *Grundrisse* som det marxistiska tänkandets dynamiska centrum, med avseende på dess inre historia och som revolutionärt projekt. * En översikt över läsningen. * Marx bortom Marx?

Eric Hobsbawm har sagt om *Grundrisse* att anteckningarna är en ”sorts intellektuell, personlig och ofta otydbar stenografi”. Riktigheten i detta påstående bekräftas av Enzo Grillo i inledningen till hans utomordentliga italienska översättning. Det råder ingen tvekan om att deras tolkning respektive översättning leder fram till följande omdöme: *Grundrisse* är ett mycket svårt verk. Men vi får

inte överdriva det esoteriska i detta verk av Marx genom att hänvisa till utvalda avsnitt. I själva verket ligger det svåra snarare i manuskriptets form, i dess trassliga struktur, än i resonemangets faktiska innehåll. Om vi granskar Marx projekt i hela dess vidd och tyngd blir den röda tråden mycket tydlig, och den skymms endast delvis av de svårigheter som kommer av ett otåligt skrivande, av vissa arguments kontextbundenhet och av vissa utläggningars experimentella karaktär. Det var en ytterst allvarlig situation som ledde till att denna första betydelsefulla politiska syntes av Marx tänkande kom till: ”Den amerikanska krisen – som vi i novembernumret av *Revue* 1850 förutsåg skulle bryta ut – är fantastisk”, skrev Marx till Engels den 13 november 1857. ”[T]rots att min ekonomiska situation är katastrofal har jag inte känt mig så väl till mods sedan 1849 som jag gör i och med det här utbrottet.” ”Jag arbetar som en besatt nätterna igenom för att sammanställa mitt arbete om ekonomin och sätta samman *Grundrisse* innan syndafloren kommer.” (Till Engels den 12 december 1857.) ”Jag arbetar som en besatt. Ibland till klockan fyra på morgonen. Det är ett tudelat verk: 1) en genomgång av några av ekonomins grundläggande aspekter ... 2) den pågående krisen.” (Till Engels den 18 december 1857.) Rjazanov, *Grundrisses* redaktörer, Rosdolsky, Vygodskij och, framför allt, Sergio Bologna har var och en för sig gett uttömmande beskrivningar av *Grundrisses* tillkomst, av hur *Grundrisse* hänger ihop med det arbete som Marx gjorde för *New York Daily Tribune* och med senare skrifter, av den politiska situation som kom ur krisen 1857-1858 samt av Marx och Engels förväntningar och förhoppningar. Jag kan inte göra mer än att hänvisa läsaren till dessa redogörelser. Jag vill betona något annat: frågan om grunden för syntesen på den teoretisk-praktiska nivån i Marx projekt. Den överhängande krisen orsakar inte bara en historisk förutsägelse; den blir en praktisk-politisk syntes. Den överhängande katastrofen är endast katastrofal för kapitalet såtillvida som den är *partiets möjlighet*, en möjlighet att etablera partiet. Beskrivningen av den överhängande krisen är på samma gång en attack mot ”sann socialism”, mot alla kommunismens mystifikation och travestier. ”Den dömdes arbete” på det teoretiska planet är en häftig vägran att acceptera nedgångsperioder i praktiken: Om denna praktik inte är given – Marx publicerade brev följer dess smärtsamma till-

blivelse – måste analysen upptäcka den i det att den utspelar sig, i den mån analysen tar fram den revolutionära subjektivitet som krisen innebär. Det syntetiska i Marx verk står att finna i detta förhållande mellan förutsägelse och syndaflod: Katastroferna för kapitalet är partiet, tillämpandet av kommunistisk subjektivitet och revolutionär vilja och organisation. Krisen aktiverar subjektiviteten på nytt och får den att framträda i all sin revolutionära potentialitet på en nivå som bestäms av produktivkrafternas utveckling. Syntesen ger uttryck för kopplingarna mellan krisens omedelbara och katastrofala karaktär, utvecklingens lagar och subjektivitetens dynamiska kraft. I kopplingarna mellan dessa olika villkor styr dialektiken. Och det är inget sammanträffande om vi, utöver krönikören och polemikern som riktar sig mot en amerikansk tidning, utöver det kritiska utforskandet av den politiska ekonomins kategorier, finner att Hegels ande vilar över *Grundrisses* tillblivelse: ”I övrigt gör jag stora framsteg. Jag har till exempel kastat överbord all teori om profit som har funnits fram till nu. Vad gäller *metoden* har jag vunnit mycket på att än en gång, av en ren tillfällighet, ha bläddrat igenom Hegels *Logik*.” (Till Engels den 14 januari 1858.) ”Av en ren tillfällighet”, inte ”då och då”; och detta till den grad att Marx fortsätter: ”Om jag någonsin får tid till ett verk av den här typen skulle jag verkligen vilja tillgängliggöra för vanligt folk ... hur mycket rationalitet och mystifikation det finns i Hegels metod.” Det rationellt metodiska som Marx söker här är det teoretisk-praktiska i den revolutionära revolten. Rationaliteten blir nödvändig i och med att krisen är överhängande. Marx hade gjort upp med Hegel långt tidigare; här är det bara en fråga om att återvända till honom kritiskt och vetenskapligt. Från Hegel är det en fråga om att praktiskt behandla det som utgör det oreducerbara bidraget: den teoretisk-praktiska syntesens anda.

Låt oss börja granska den text, eller snarare de texter, som publicerades av Marx-Engels-institutet i Moskva 1939-1941 med titeln *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie*. Här är de olika delarna och datumen, tagna från Grillo (*Prefazione ai Lineamenti* I, s. x-xi):

1) *Einleitung* fanns i en enda anteckningsbok, M, som skrevs mellan den 23 augusti och mitten av september 1857.

2) Manuskriptet till sju anteckningsböcker (*Grundrisse*) som

numrerades och ofta daterades av Marx själv (utom den första) i följande ordning:

Anteckningsbok

I: Oktober 1857

II: omkring november 1857

III: 29 november – omkring mitten av december 1857

IV: omkring mitten av december 1857, februari 1858

V: den 22 januari 1858 – omkring början av februari 1858

VI: omkring februari 1858

VII: slutet av februari-mars, slutet av maj, början av juni 1858

De sekundära texterna, som utgör *Anhang* och som direkt hänger samman med de föregående texterna, är följande:

3) Utkastet till *Bastiat und Carey*, som skrevs i juli 1857, innan *Einleitung*. Ursprungligen upptog denna text de första sju sidorna av den tredje anteckningsboken i *Grundrisse*.

4) *Index zu den 7 Heften*, som skrevs i juli 1858 och ingår i anteckningsboken M tillsammans med *Einleitung*.

5) *Urtext*, som skrevs mellan augusti och november 1858. Den finns i två odaterade anteckningsböcker, av vilken den första är märkt B' och den andra är uppdelad i två delar, B'' och B'''II.

6) *Referate*, som innehållsmässigt hör ihop med anteckningsböckerna M (*Einleitung*), II-VIII (*Grundrisse*), (*Urtext*); skrevs omkring februari 1859 och finns i slutet av anteckningsbok B''.

7) *Planentwurf* från 1859.

8) En kort textsamling om Ricardos ekonomiska teori som finns i den fjärde av de 24 anteckningsböckerna från 1850-1853, daterad "London november 1850 – december 1850".

9) En mycket längre samling av systematiska utdrag från den tredje utgåvan av Ricardos *On The Principles of Political Economy*, som finns i den åttonde anteckningsboken i ovan nämnda serie, från april och maj 1851. Utdragen föregås av två mycket korta texter: en lista av importkategorier från Ricardo och en innehållsförteckning för *Principles*. Detta ingår i en anteckningsbok som Engels har daterat 1851, och som också innehåller den sista delen av manuskriptet, *Das vollendete Geldsystem*, vilken fortfarande inte har publicerats.

Här kommer jag i huvudsak att fokusera på anteckningsboken M och de sju anteckningsböcker som skrevs mellan oktober 1857 och våren 1858. Utkastet till *Bastiat und Carey* är också mycket viktigt eftersom det sammankopplar attacken mot Proudhon med Marx ”amerikanska” arbete. Som vi kommer att se har *Index* och *Referate* behandlats översiktligt i texten, i citaten och i sammanfattningen.

Om vi nu för ett ögonblick bortser från *Einleitung* tycks *Grundrisse* vid första anblicken i stort sett vara ett ofullständigt och splittprat verk – men detta betyder inte att anteckningsböckerna inte har ett centrum och en mycket stark dynamisk kraft. Resonemanget omfattar följande steg: från analysen av pengar till definitionen av bytesformen (värdet) i anteckningsbok I; i den andra anteckningsboken betonas övergången pengar-kapital; i anteckningsbok III behandlas övergången från mervärde till socialt kapital; mervärde och profit börjar behandlas i anteckningsbok IV, där den mest grundläggande delen handlar om det cirkulerande kapitalets kritiska process; i anteckningsbok V – efter en lång parentes om förkapitalistiska former (längre fram kommer vi att se varför detta material har tagits med) – återgår analysen till frågan om cirkulationsprocessen och villkoren för reproduktionen av socialt kapital; i det sjätte kapitlet behandlas i detalj temat om kapitalet som en kollektiv kraft och den kollektiva antagonismen mellan arbetare och kapitalister; i den sjunde anteckningsboken uppnås, via värdelagens kris och omvandlingar (återigen temat ”profit”), en mer precis definition av krisen för de objektiva och subjektiva villkoren för kapitalproduktionen. Genom hela *Grundrisse* ser vi alltså en *framåtrörelse i teorin*, en mer och mer begränsande förskjutning som gör att vi kan se det grundläggande elementet, nämligen antagonismen mellan den *kollektiva arbetaren och den kollektiva kapitalisten*, en antagonism som framträder som en kris. Det finns två grundläggande teoretiska avsnitt: Den första delen av *Grundrisse* innehåller en definition av *värdelagen i mervärdesformen*, med andra ord den första formuleringen av mervärdeslagen. Den andra delen innehåller *den utvidgade teorin om exploatering* (mervärdeslagen) *inom mekanismerna för kapitalets reproduktion och cirkulation* och därigenom en överföring av exploateringslagen till krislagen och klasskampen för kommunismen.

Här skulle vi kunna stanna upp ett tag för att betänka *Grundrisses* enorma betydelse. Men dess betydelse tydliggörs också av att vi i *Grundrisse* kan se strukturen hos det verk som Marx senare skulle utarbeta, strukturen hos *Kapitalet*. Här lånar vi från Rosdolsky en lista över huvuddrag som Marx förutsåg och en skiss över de viktigaste ändringar som gjordes mellan strukturen i *Grundrisse* (som Rosdolsky kallar ”den ursprungliga strukturen”) och den i *Kapitalet* (eller ”den modifierade strukturen”) (se tabell 1).

Men är denna filologiska ansats korrekt? Jag ställer mig tvekan till detta. Men just nu låter vi detta passera; när vi fortsätter med vår granskning kommer vi att se om denna tvekan leder till något positivt. För tillfället konstaterar vi helt enkelt att ett av mina tvivel är filologiskt: Jag frågar mig om det är riktigt att betrakta Marx färdiga arbete, *Kapitalet*, som den bok som på ett uttömmande sätt sammanfattar hela Marx forskning. Berättelsen om *Kapitalets* tillkomst, som våra mycket ryktbara och kunniga kamrater presenterar för oss, vederläggs enligt mig av att den antar att *Kapitalet* är den mest utvecklade delen av Marx analys. Om vi vill bevisa att de anser detta behöver vi endast titta på Rosdolskys förklaring (s. 61-62) till varför Marx ”förkastar” ett visst avsnitt om lönearbete. Förvisso existerar inte denna bok, som omtalas i *Grundrisse*, och delar av det material som sammanställdes för kapitlet fick i slutändan ingå i *Kapitalets* första bok. Men är detta tillräckligt för att sluta sig till att Marx ”förkastar” den? Om vi till detta filologiska spørsmål lägger andra, mer substantiella tvivel, blir frågan ännu mer problematisk. Lönen, så som den framträder i den första boken av *Kapitalet*, är å ena sidan en dimension av kapitalet; å andra sidan fungerar den som motor i produktionen/reproduktionen av kapitalet. Sidorna om kampen om arbetsdagens förkortande är grundläggande för den här frågan, med avseende på tre olika faktorer: dialektiken mellan nödvändigt arbete och merarbete, lönens reformistiska funktion och statens roll i förändringen/regleringen av arbetsdagen. Dessa tre faktorer, som de framträder i *Grundrisse*, leder så småningom fram till ett lönebegrepp där antagonismen faller tillbaka på arbetarklassbegreppet – som i *Grundrisse* alltid innebär kris och katastrof för kapitalet, bortsett från att det även innehåller en mycket stark anspelning på kommunismen. Denna specifika del om lönen, som formellt för-

utses i utkastet till *Grundrisse*, detta lönebegrepp som i *Grundrisse* hänger nära samman med begreppen ”arbetarklass” och ”revolutionär subjektivitet” – kan vi verkligen hitta dessa kopplingar i *Kapitalets* första bok? Denna fråga måste vi besvara. Låt oss genast konstatera att den väg som de mest berömda uttolkarna brukar följa inte verkar vara den riktiga. Skulle det inte kunna vara så som de förberedande utkasten antyder – att *Kapitalet* endast är en del, och dessutom en icke grundläggande sådan, i hela Marx tematik? En del som har övervärderats för att den är den enda som är färdigställd, och (till följd av mindre ädla syften) för att den på grund av sin partiskhet kan avgränsas och föras bakåt inom ett fält av tolkningar som i grunden skiljer sig från andan i helheten av Marx verk? Kautsky, som i sin ägo hade alla Marx manuskript, publicerade (med grova fel) *Einleitung* 1903 (*Neue Zeit*, XXI, 1), men han publicerade inte resten av *Grundrisse*. Var detta en tillfällighet? Kanske. Den revolutionära rörelsens föränderlighet visar snarare på motsatsen. Faktum är att *Grundrisse* inte är en text som endast kan användas för att filologiskt studera *Kapitalets* uppbyggnad; det är även en *politisk text* där en förståelse av de revolutionära möjligheter som skapas av den ”överhängande krisen” förenas med den teoretiska viljan att på ett adekvat sätt syntetisera de kommunistiska handlingarna hos den arbetarklass som står inför krisen; *Grundrisse* är teorin om dynamiken i detta förhållande. Då vi läser *Grundrisse* tvingas vi inte i första hand se hur homogena texterna är, utan snarare hur de skiljer sig från Marx övriga texter, i synnerhet *Kapitalet*. Omvänt är *Kapitalet* på fullt allvar kanske endast en del av Marx analys. Mer eller mindre viktig. I vilket fall som helst begränsas och förändras dess genomslagskraft ofta av dess indelning i kategorier. Våra italienska kamrater såg att ”mystifieringen av metoden” i *Kapitalet* är svag, och drog slutsatsen att detta ”blockerade forskningen”. Objektivifieringen av kategorierna i *Kapitalet* blockerar handling genom den revolutionära subjektiviteten. Är det inte fallet – vilket vi snart kommer att få se – att *Grundrisse* är en text ägnad åt revolutionär subjektivitet? Rekonstruerar den inte vad den marxistiska traditionen alltför ofta har slitit itu, nämligen den enhetliga strukturen och det strategiska projektet med arbetarklassens subjektivitet? Presenterar den inte Marx i sin helhet, där andra texter sönderdelar honom och ger ensidiga definitioner?

Viskningar, löst prat, antydningar; på så vis har uttolkarna närmat sig *Grundrisse* och dess utomordentliga täthet. Ur detta perspektiv utgör Vygodskijs teori ett avgörande steg framåt. Hans teori är att Marx slutligen utvecklade teorin om mervärde i *Grundrisse* (i anteckningsböckerna från oktober-juni 1857-1858) efter att han på 1840-talet hade tillägnat sig den klassiska teorin om värde och på 1850-talet teorin om historiematerialism (*Einleitung*, som skrevs i augusti/september 1847, bör hänföras till denna utvecklingsperiod i Marx tänkande). Rosdolsky tillhör dem som inte ser detta (s. 2). För honom är *Grundrisse* endast en viktig fas i evolutionen av en fortgående tankeprocess som leder fram till *Kapitalet* ("1848 'var hans teori om mervärde, hörnstenen i hans ekonomiska system, i allt väsentligt etablerad', och det återstod endast att utarbeta detaljerna i teorin, en process som vi kan följa detaljerat i det Grova utkastet."). Detta var endast den första fasen i en utveckling som skedde genom justeringar, korrigeringar och successiva nedkortningar. Men inte ens detta teoretiska framsteg av Vygodskij (det att förstå framåtrörelsen genom klyftor och språng innebär en fördjupning av ett teoretiskt element i Marx tänkande) leder till några avgörande resultat. Detta beror inte enbart på att Vygodskij misslyckas med att se bortom upptäckten av mervärde, utan också på att han inte fullt ut förstår vikten av upptäckten betydelse. Att utveckla av en teori om värde till en teori om mervärde, att inse att den historiska formen av värde är mervärde, är ett uttryck för utvecklingen av "ett direkt revolutionärt projekt". (Brev till Lassalle, 15 september 1860.) Detta skulle vara samma sak som att hitta en hävstång till en antagonistisk teori om kapitalet, till en teori om social exploatering, för att kunna tippa den mot klasstruktur som kampens subjektivitet. Teorin om mervärde blir därigenom – som Isaac Rubin redan har visat – det dynamiska centrumet, den dynamiska syntesen av Marx tänkande, den punkt där den objektiva analysen av kapitalet och den subjektiva analysen av klassbeteendet möts, där klasshatet genomsyrar hans vetenskap. Men inte heller detta är tillräckligt. Än så länge har vi endast betydelsen av upptäckten av lagen om exploatering. Vi måste fortfarande ta reda på den fullständiga innebörden, följa konsekvenserna och återverkningarna i deras helhet. Vi måste alltså gå från upptäckten av mervärde och dess teoretiska finslipning

till analysen av sambanden produktion/reproduktion, cirkulation/kris, socialt kapital/arbetarklasssubjektivitet, och åter utveckling/kris/kommunism. Vi måste se hur hela processen formas permanent av den fundamentala antagonismen och hur den bär spår av exploateringen. Med andra ord *elimineras den dynamiska enheten i mervärdesprocessen inte på något sätt subjektens separation* (lönearbete och kapital) utan driver varje form av förmedling (värdeform, pengar, former av arbete eller handel och så vidare) till dess motsatspunkt och dess undanträngande. Krisen och klasskampen är så artikulera att den första inom denna antagonistiska dialektik antar formen av en katastrof, medan den andra antar formen av kommunism – en obehaglig viljas verkliga, fysiska pol, nödvändig för att göra slut på motståndaren. Historiematerialismen – den specifika analysen av klassammansättningen – ges nytt innehåll här, inom abstraktionen av kritiken av den politiska ekonomin, och krisens lagar förmedlas av klasskampens konkreta uppkomst. Finns det fortfarande plats för tvetydigheter? De tvetydigheter som skapas genom tolkningen av *Kapitalet*? Jag tror inte det. Här finns det nämligen ingen möjlighet, ens i form av en paradox, att förstöra processens dynamism genom att hypostasera den, genom att befästa den i en helhet med egna utvecklingslagar som man kan behärska, eller dominera, eller upphäva. Nej, här kan dominans och upphävande endast uppnås av dem som deltar i en antagonistisk relation. Utanför antagonismen saknas det inte bara rörelse – kategorierna existerar inte ens. *Grundrisses* originalitet, glädje, fräschör, ligger helt och hållet i dess otroliga öppenhet. Vetenskapens paradoxala *icke slutgiltiga karaktär* kommer med nödvändighet av att den har en subjektiv tendens. Varför ser vi då en sådan försagdhet i läsningen och tolkningen av *Grundrisse*? Den röda tråden i form av en möjlighet och vilja till revolution står att finna i förskjutningen från mervärde till sambandet kapital/kris/ subjektivitet/kommunism och därigenom antagonismens funktion i reproduktionen av den kapitalistiska relationen. *Grundrisse* utgör det subjektiva angreppssättet ("den överhängande krisen") för analysen av den revolutionära subjektiviteten i kapitalets process. Anteckningsböckerna utgör den starkaste punkten i analysen och föreställningsvärlden i Marx revolutionära testamente. All den formella dualism som så mycket debatt handlar om (teoretisk ana-

lys av kapitalet i motsats till politisk analys, dialektik i motsats i materialism, objektivitet i motsats till subjektivitet) förbränns och smälts ner i realiteten av den dualism som antagonistiskt utgör den kapitalistiska processen.

Allt det ovanstående kommer att bevisas. Men det tycks mig passande och ärligt att redan från början presentera min teori, med tanke på vilken flathet, vilka otydliga utvärderingar och beskrivningar *Grundrisse* har utsatts för. Hittills har jag, för att beskriva den läsning som jag vill göra, framför allt betonat klyftorna. Nu vill jag betona några andra saker som tycks mig särskilt viktiga, och kring vilka jag kommer att bygga min analys:

(1) *Från penningform till värdeform*. För den Marx som framträder i *Grundrisse* är detta förhållande grundläggande: Analysen av pengar är just det som gör att vi kan analysera värdeformen. Ur detta perspektiv framträder, som vi ska se, mystifikationens realitet på ett mer påtagligt sätt än i andra avsnitt av Marx där varuformen innehar huvudrollen. I motsats till detta återfår bruksvärdet, när det ställs mot en värdeform som är härledd ur pengarna, betydelse och ett stort utvecklingsutrymme. Därför är det inte en tillfällighet att *Grundrisse* inleds med "II. Pengar" (vilket tycks hänvisa till "I. Värde"). (Det första kapitlet om värde skrevs aldrig, men vi hittar ett frö till det i anteckningsbok VII (*Grundrisse*, s. 881; 763) under rubriken "Värde".) Vi måste beakta alla konsekvenser av detta: Det tycks mig som om detta å ena sidan leder till en radikal kritik av pengarna och å andra sidan leder direkt till att värde definieras i mystifierade termer.

(2) Definitionen av arbete. I *Grundrisse* framträder arbetet som direkt abstrakt arbete. Vi kan endast förstå och integrera det inom teorin på den här nivån. Arbete är abstrakt såtillvida som det endast är direkt förnimbart i de sociala relationerna i produktionen. Alltså kan vi endast definiera arbete utifrån bytesrelationerna och den kapitalistiska produktionsstrukturen. Vi hittar inget arbetsbegrepp hos Marx förutom lönearbete, arbete som är socialt nödvändigt för kapitalets reproduktion, och därför inget begrepp som omfattar arbete som återupplivar, frigör, sublimerar; endast ett begrepp och en verklighet som förtrycker.

(3) Som Cristina Pennavaja har framhållit i sin framställning om Vygotskij, görs analysen på ett plan där antagonismen är så-

dan att vi på intet sätt kan betrakta teorin om värde som en stängd teori. Inte heller kan vi basera den på någon teori om reproduktion och cirkulation i jämvikt. ”I *Grundrisse är Marxismen en anti-ekonomisk teori*; kritiken leder inte tillbaka till den politiska ekonomin – i stället är vetenskapen en antagonistisk rörelse.” All så kallad socialistisk ekonomi ifrågasätts genom detta sätt att förstå värdelagen. Marxismen har inget gemensamt med en socialistisk ekonomi, vare sig den är utopisk eller redan realiserad.

(4) ”Systemet”, ett dynamiskt och öppet system, domineras helt av frågan om relationen mellan krisen och uppkomsten av en revolutionär subjektivitet. Denna relation är så grundläggande att marxismen mycket väl skulle kunna kallas för *vetenskapen om kris och omstörtning*. Att vilja betrakta krisen som en sjukdom som ska behandlas och botas är inte bara samma sak som att förråda den revolutionära rörelsen, det innebär också att man faller in i en jargong som inte har något att göra med de marxistiska kategorierna. Att försöka reducera subjektivitet till exploatering är att undvika själva definitionen av subjektivitet hos Marx, vilken framställs som omstörtning och övergång. Ur detta perspektiv är *Grundrisse* kanske den viktigaste – om än inte den enda – texten av Marx om *övergången*. Vi bör lägga märke till hur märkligt det är att ingen av de tusentals redogörelserna för övergången beaktar detta.

(5) Den marxistiska definition av kommunism som vi finner i *Grundrisse* är ytterst radikalt utformad och går långt bortom de egenskaper som normalt kännetecknar den. I synnerhet spelar sambandet kommunism/klassammansättning en grundläggande roll. Här finner vi en uppfattning om makt som inte har något gemensamt med uppfattningarna inom traditionell statsvetenskap, inklusive marxismen. Klassammansättning/makt, klassammansättning/övergång – dessa relationer utgår från materialiteten i beteendena, behoven och självvärdeskapandets struktur. Makttemat i marxismen måste utsättas för kritikens eld; vi kan endast ge den en ny bas genom att utforska dessa typer av samband. Detta är ett problem som vi idag inte längre kan underskatta.

(6) Den sista punkten rör dynamiken hos begreppen i *Grundrisse* som definierar arbetarklassen. Vi har redan börjat undersöka några negativa konsekvenser av att boken om lönearbete (eller lön) inte skrevs och att några av dess viktiga beståndsdelar reducerades

till objektiva redogörelser i bok ett av *Kapitalet*. Men detta löser inte problemet i sig. Det är en fråga om att följa texten, att spåra de samband som begreppsmässigt förenar den kritiska definitionen av lönen och de revolutionära definitionerna av kommunism och av kommunistisk subjektivitet. Det är en fråga om att åtminstone uppfatta strukturen hos den bok om lönen som Marx förutsåg och att greppa de viktigaste sambanden.

Här har vi alltså några av de grundläggande problem som vi kommer att fokusera på under denna tolkning och definition av de två stora beståndsdelarna i analysen av *Grundrisse* (mervärde och realisering).

Grundrisses unika betydelse inom det marxistiska tänkandet beror också på metoden. I och med *Einleitung* och dess kreativa tillämpning i projektet *Grundrisse* uppnådde Marx på det metodologiska planet en syntes av sina tidigare insatser på detta område. Vi kommer att ägna mycket utrymme åt *Einleitung*; detta är inte rätt tillfälle att göra en noggrann analys. För tillfället nöjer jag mig med att säga att *Anteckningsbok M* detaljerat redogör för den *bestämmande abstraktionsmetoden*, *tendensmetoden*, den historiematerialistiska metoden; forskningen i *Grundrisse* är den första tillämpning som överför den materialistiska metoden till en raffinerad dialektisk praktik. Syntesen av de två dialektiska krafterna är i varje mening öppen. Å ena sidan ingriper det dialektiska förnuftet i relationen mellan bestämning och tendens, det subjektiverar abstraktionen, den logisk-heuristiska förmedlingen, och pålägger den en inskränkning och en historisk dynamik. Å andra sidan kan den materialistiska metoden, såtillvida som den är helt subjektiverad, helt öppen för framtiden och kreativ, inte stängas in av en dialektisk helhet eller logisk enhet. Bestämningen är alltid grunden för alla innebörder, för alla spänningar, för alla tendenser. Vad beträffar metoden är den den våldsamma ande som genomsyrar forskningen som helhet och ständigt fastställer nya underlag som den kan röra sig framåt på. I denna mening kan vi än en gång säga att *Grundrisse* väsentligen är ett öppet verk, vi kan upprepa att det är detta som kännetecknar det, även om det här fortfarande är en hypotes som måste verifieras mer noggrant med avseende på metoden. I lika hög grad kan vi hävda att denna fas för Marx är fylld av lycka, och att den befinner sig på en mittemellanposition så att

den varken är eklektisk eller förmedlande: De många olika krafterna reduceras inte till något medelmåttigt, oväsentlig uttryck, kategorierna slätas inte ut, fantasin förlöas inte.

Dessa allmänna synpunkter är viktiga men ännu inte tillräckligt konkreta. De kan endast ge en vink om hur det som jag kallar det "pluralistiska universumet" i Marx metod faktiskt uppkommer. De erbjuder endast några exempel. De kan inte visa hur det fungerar i det marxistiska laboratoriet. I efterskriften till den andra upplagan av *Kapitalets* första bok gör Marx en distinktion mellan *Forschung* och *Darstellung*, mellan forskning och vetenskaplig framställning: "Visserligen måste framställningssättet formellt skilja sig från forskningsmetoden. Forskningen har att i detalj tillägna sig stoffet, analysera dess olika utvecklingsformer och uppspåra det inre sambandet. Först sedan detta arbete är fullbordat, kan den verkliga rörelsen tillfredsställande beskrivas" (*Kapitalet, Första boken, Efterskrift till andra upplagan*). I *Grundrisse* kan vi följa alla stadier av den logiska process som sker mellan *Forschung* och *Darstellung*. Om vi beaktar det som sagts ovan inser vi mycket snabbt att denna process inte är linjär och än mindre ensidig. Dialektiken forskning/framställning är däremot öppen åt alla håll: Varje slutsats som tar formen av en presentation av forskningen öppnar rum till ny forskning och nya presentationer. Detta sker inte enbart genom ett horisontellt uttömmande av successiva forskningsområden, utan framför allt genom en historisk och tendentiös rörelse där varje fastställande av ett nytt subjekt omedelbart avslöjar en ny antagonism och på så sätt sätter igång en process där ett nytt subjekt så småningom fastställs. *Darstellung* följs alltså dialektiskt av en *neue Darstellung*: Det rör sig om en process som består av hela den verkliga rörelsen, som förstås vetenskapligt, som förnyas vetenskapligt. Alltså finns det ingen linjär kontinuitet, utan endast en mångfald av olika perspektiv som påkallas oupphörligt vid varje avgörande moment i antagonismen, vid varje språng i framställningen, i utredningens rytm, alltid på jakt efter nya framställningar. I denna mening och ur ett metodperspektiv (en metod som materialistiskt alltid betraktar den historiska och konkreta bestämningen som grundläggande, och som dialektiskt alltid finner dynamiken och tendensen hos varje bestämning i det moment där antagonismen hos vart och ett bildar sig själv, löser upp sig själv

och på nytt framställer sig själv) utgör *Grundrisse* ett "pluralistiskt" universum. Varje forskningsresultat strävar i framställningen efter att känneteckna antagonismens innebörd och att tendentiöst se den i sin egen dynamism; när denna dynamism tar fart ser vi en veritabel begreppsmässig explosion. Längre fram kommer vi att ta oss tid att formulera om dessa ting på ett mindre formellt sätt och att ge några exempel, bland annat exempel på detta sätt att alltid placeras i förgrunden av debatten, i att bilda en *neue Darstellung* – på ett sådant sätt att den föregående framställningen måste utsättas för granskning och i sin tur utgöra underlag för en ny framställning. I enlighet med själva framställningen av min hypotes nämner jag endast denna kraft i *Grundrisse*s metod, denna förmåga att gripa tag i ett begrepp för att sticka hål på det, att varje gång förskjuta analysen mot en ny odefinierad terräng som är så beskaffad att den kan omdefinieras, karakteriseras. Och så vidare.

Alltså är det inte på grund av metodologisk fetischism som vi har presenterat *Grundrisse*s metod, Marx metod, polemiskt och dialektiskt! I den kan vi se en passion för helheten, men endast i form av en mångfald av sekvenser och språng, aldrig i en monolitisk mening; i den finner vi framför allt en dynamisk kraft som har flerfaldigheten och mångfalden hos subjektiviteten, och som ingenstans är stängd. Emellanåt har man, i polemiken mot den blinda objektivismen i en viss marxistisk tradition, hänfört denna rörlighet hos metoden till marxismens politiska diskurs, för att befria dess så kallade "realism" från bojorna av en materialism som urartat till determinism. Men därigenom löses inte detta allvarliga problem; det är snarare en fråga om att beskriva rörligheten i det material som Marx studerade, den mängd av subjektiva beskrivningar som han uttrycker och ibland dominerar. Den marxistiska metoden utgör den vetenskapliga realiteten, såtillvida som det är ett adekvat instrument för att greppa verklighetens mångfald och pluralistiska dynamism. Den marxistiska metoden är konstituerande såtillvida som klasskampen konstituerar en häftig antagonism. Forskningen måste finna sitt framställningsmoment – det finns ett kvalitativt språng i framställningen, som inte helt enkelt stämmer överens med dess unika determinerade syntes, utan snarare svarar mot det faktum som syntesen definierar för antagonismen och dess möjligheter – möjligheter till våldsamma utbrott, en ny utbredning, en

ny struktur. När vi studerar avsnittet som sträcker sig från teorin om mervärde till teorin om realisering kommer det inte att vara en fråga om att tillämpa den första teorin på den andra; verkligen inte! Problemet blir att se hur strukturen hos hela den kapitalistiska makten reproducerar mervärdets dynamiska krafter på ett socialt plan – i nya former, i lika hög grad med avseende på kapital som på klass. När vi studerar hur världsmarknaden är uppbyggd och variationerna i dess relationer med nationella marknader, måste vi åter tolka om vår forskning (i dess två former: forskning och framställning) för att uppnå nya nivåer av allmängiltighet. *Bestämd abstraktion, tendensmetoden, den nya framställningen och förtydligandet av forskningsområdet*; denna metodens dynamism fastställer ett ”pluralistiskt” universum i vilket det är riskabelt att röra sig, svårt att förstå, och spännande att göra framsteg.

Ett sista element i vår inledande hypotes om metoden i *Grundrisse*: Det är en fråga om värdelagens kris, det vill säga höjdpunkten i Marx forskning. Hypotesen är att vi redan har gått in i en avancerad fas av värdelagens kris. Vår marxistiska metod, materialistisk och dialektisk, måste ta hänsyn till de modifieringar som detta leder till, och måste förändras i enlighet därmed. Det kommer inte att räcka med att ställa frågan. Vi måste också komma med ett svar. Inget är mer centralt än denna fråga.

En kort parentes – för att vi ska hinna hämta andan. Idag får vi väldigt ofta höra att vi ska se ett samband mellan frågan om samhällsvetenskapernas metodologi och problemet med de många momenten av självvärdeskapande, dynamism och nysammansättning. Denna metodologiska känslighet står ofta i lika hög grad i motsatsförhållande till marxistisk metodologi. Räcker det att tala om de många exemplen på nysammansättning, på det transversala i metoden för nysammansättning, för att kunna säga: bortom Marx? Men bortom vilken Marx? Den Marx som lärs ut av partiskolorna? Eller den Marx som vi upptäcker i arbetarklassens och den proletära kampens praktisk-teoretiska moment? När vi läser *Grundrisse* på nytt är det en känsla som dominerar: att här är vi verkligen ”bortom Marx”, men även bortom alla möjliga pluralistiska eller transversala metodologier. Forskningsfältet avgörs av den ständiga spänningen mellan mångfalden av verkliga exempel och sprängkraften i antagonismens tudelning. Det som skapar en-

het i detta systematiska (eller anti-systematiska) ramverk är antagonism, inte som grund för helheten utan som källa till en alltmer kraftfull och pluralistisk expansion av denna antagonism. I metodologin är klasskampen ännu mer antagonistisk och destruktiv såtillvida som den smälter samman med subjektens frihet. Marx bortom Marx? *Grundrisse* bortom *Kapitalet*? Kanske. Något som är säkert är att mervärdesteorins centrala karaktär förhindrar varje vetenskapligt anspråk på att härleda centralisering och dominans från teorin om värde. Teorin om mervärde bryter ner antagonismen till en maktens mikrofysik. Teorin om klassammansättning formulerar om maktproblematiken ur ett perspektiv där nysammansättningen inte hänför sig till en enhet utan till en mångfald av behov och till friheten. Marx bortom Marx, även detta är en viktig, angelägen hypotes.

De mest hyllade uttolkarna av *Grundrisse* har förförts av texten, och blivit oförmögna att röra sig fritt inom den. Det är på grund av detta som de, med några få undantag, inte har läst texten för det den är utan har försökt betvinga och förminska den till något annat. Själva titlarna vittnar om detta: *La storia di una grande scoperta* ("Historien om en stor upptäckt") eller tydligare, *Bevor "das Kapital" entstand* ("Innan Kapitalet") eller *Zur Entstehungsgeschichte des Marxschen "Kapital"* ("Ett bidrag till historien om uppkomsten av Marx *Kapitalet*"). Det som sägs om *Grundrisse* är ofta ganska bra, men det går alltid ut på att göra texten till en utgångspunkt för en annan text, inte att ta texten för vad den är. Det man tillämpar är en icke-marxistisk historiografisk metodologi, för vilken det räcker med berättelsen om uppkomsten och utvecklingen av idéer, och där man inte uppmärksammar – åtminstone inte i tillräcklig utsträckning – sprången, klyftorna, de många synkretsarna, praktikens angelägenhet.

Tragedin ligger i att när denna materialitet tas med i beräkningen så kvarstår ett annat fel, vilket utgörs av klassificeringen och systematiseringen. Några kommer att säga att *Grundrisse* förvisso är ett originalverk, men att den är detta i så hög grad att vi måste tolka Marx ord i breven bokstavligen: Anteckningsböckerna som *Grundrisse* består av skrevs i en sinnesförvirring, en kraftfull inspiration, i den extrema isoleringens förtvivlan, vid ett tillfälle då praktiken hade blockerats. De skrevs i ett feberaktigt tillstånd,

efter midnatt. Detta om formen ("av barmhärtighet låter vi bli att ens titta på detaljerna: de matematiska beräkningarna är alla felaktiga, i den dialektiska metoden rörs begreppen ihop och definitionerna förökas").

Vad gäller innehållet måste *Grundrisse* placeras före den strängt materialistiska metodologiska klyfta som kännetecknar den marxistiska "teorin"; *Grundrisse* är den unge Marx sista verk, begreppsformuleringen och analysens progression är fortfarande delvis osäker och svärmisk – om teorin om mervärde är giltig är teorin om realisering, med sina utfall av subjektivitet och katastrofteorier, ett fullständigt misslyckande; den materialistiska formuleringen ger vika för nästan metafysiska influenser, i varje fall organicistiska (som i *Die Formen*) eller humanistiska (som i avsnittet om maskiner). Texten är alltså väldigt nyskapande, men det enda den lyckas med är att bekräfta, upprepa och förhärliga allt som fortfarande är propedeutiskt i Marx ungdomliga humanism. *Grundrisse* är därför endast ett utkast som är fullproppat av idealism och individuella etiska principer; det utkast till en definition av kommunism som vi finner i avsnittet om maskiner är en syntes av 1700-talets vetenskapliga idealism och en individualistisk och libertariansk attityd.

Jag måste säga att jag ofta inte vet vad jag ska säga när jag ställs inför all denna kritik. Jag frestas att visa, med en "germansk" noggrannhet, att denna kritik faktiskt vederläggs av en konkret läsning av texten: men varför ska detta göras? Hur kan vi visa att förvirringen i materialet med vilket Marx arbetade och formade sina kritiska instrument inte beror på Marx sinnesförvirring? Att det är där, i materialet som uppstår och i dess mest extrema vändningar, som vi finner *Grundrisses* makalösa egenart, den marxistiska vetenskapens upphöjande av motsatser driven till den punkt där antagonismen blir omöjlig att lösa? "Vår avsikt är att bringa i dagen de motsägelser [som finns i kapitalet]" (*Grundrisse*, s. 351; 257); i denna vetenskap där motsägelser blir antagonism finns det ingen plats för humanism även om det finns plats för sinnesförvirring i materialet.

Låt oss nu återvända till de senaste tolkningarna, de som vi har sagt lägger särskilt stor vikt vid idén om tillblivelse. De lägger stor – i min mening alltför stor – vikt vid beskrivningen av den teoretiska utvecklingen hos Marx. Av alla dessa tolkningar är Vitalij S.

Vygodskijs utan tvekan den mest särpräglade. Den är oklanderlig när den framhåller betydelsen av den väg som *Grundrisse* följer. Detta är viktigt för dess definition och tematiska rekonstruktion. Icke desto mindre är Vygodskijs arbete en del av *Diamats* ”nya look”. När det gäller klasskampen mot värdelagens verkningar (verkningar som nu endast är ren dominans och saknar varje spår av ”ekonomisk rationalitet”), när det gäller den växande revolten mot värdeökning, hamnar den sovjetiska marxismen på defensiva; det blir nödvändigt att ge det gamla *Diamat* ett nytt ansikte. Vad kan då vara bättre, vad kan vara mer funktionellt än att, med hjälp av *Grundrisse*s dialektik, försöka förminska det sovjetiska ideologiska systemets rigorösa men alltför rigida och otillräckliga statsapparat? Den tolkning som Vygodskij har gjort är höjd över allt tvivel; dess roll, dess politiska linje, faktumet att den är *ad usum Delphini* är också höjda över allt tvivel. Att förena *Grundrisse* med den vulgära sovjetiska tolkningen av *Kapitalet* – det är detta som ger *Diamat* dess ”nya look”, ett nytt utseende som påtvingats av klasskampen i Sovjetunionen; det är detta som gör det lättare för maktstrukturen att, dialektiskt och konfliktfyllt, använda dominanspotentialen som uttrycks i teorin om värde och den ekonomistiska och/eller stalinistiska läsningen av *Kapitalet* – och detta i en del av världen där denna tolkning har en reell maktfunktion. Vygodskijs tolkning är därför ondskefull och bakslug; att den så ofta är korrekt väger inte upp dess negativa sidor, på samma sätt som den starka vetenskapliga realismen hos dem som på 1500-talet formulerade ”raison d’État” inte vägde upp tvetydigheterna. Om vi studerar Vygodskijs tolkning närmare kan vi dessutom se att den – trots sina fördelar – inte genererar någon klyfta i innehållet; även om Vygodskij betonar dialektikens antagonistiska dimension och mervärdesteorins materiella och centrala karaktär i *Grundrisse*, så generaliserar han inte denna analys till helheten av de marxistiska kategorierna. I stället påstår han i slutändan – vilket Pennavaja har framhållit – att den marxistiska teorin är ”en stängd ekonomisk teori”. I detta påstående vet vi inte om det är mer absurt att kalla marxismen för en ”ekonomisk teori” eller att definiera den som ”*geschlossen*” (stängd). En stängd ekonomisk teori, således en jämviktsteori: javisst, skulle Vygodskij svara, och han skulle lägga till: med lite konflikter, rentav med lite frihet.

Vi kommer nu till Roman Rosdolsky. Att kritisera denna författares banbrytande verk är en uppgift som inte bara är svår utan även orättvis. Detta gäller i ännu högre grad eftersom Rosdolsky, då han kopplade samman *Grundrisse* med *Kapitalet*, alltid sökte ett övergångsstadium; han försökte aldrig linjärt reducera den första till den andra; i stället försökte han göra en revolutionär tolkning, och läste *Kapitalet* på ett sätt som ofta var originellt och nyskapande. *Grundrisse* och *Kapitalet* befinner sig därför, för Rosdolsky, inuti varandra, och det system de bildar – ty det rör sig fortfarande om ett system – är helt genomkorsat av kraftiga motsägelser, till den grad att Marx och/eller Grossman närmar sig envishet, hänförelse och katastrofteorier. Rosdolskys begränsningar (bortom vissa förväxlingar och fel – vi har redan nämnt hans syn på ”Boken om lönen”; längre fram kommer vi att se och diskutera andra punkter) härrör enligt min mening ur *den kommunistiska vänsterns* ideologi som omgav honom under mellankrigstiden: å ena sidan en extrem objektivism, å andra sidan behovet av att lägga grunden till denna objektivism genom att återvinna den marxistiska renlärigheten. Den ena elementet understödde det andra: Objektivismen tillät en huvudsakligen minoritetsbetonad kommunism att existera; renlärigheten legitimerade den. Ur detta perspektiv utgör Grossman ett av de tydligaste exemplen på detta behov. Rosdolsky förflyttade sig med stor smidighet mellan dessa objektiva gränser. Han hade förmågan att göra en tolkning som ofta var enastående. Men i slutändan ställdes han mot dessa begränsningar. I sin tolkning av *Grundrisse* försökte han finna en koppling mellan textens utomordentliga säregenhet – som Rosdolsky ofta bemötte med skarp-sinnet hos en sann intellektuell – och renlärigheten. Detta är inte tillfredsställande, vilket är uppenbart ur ett teoretiskt perspektiv, ur ett texttolkningsperspektiv. Vi kommer snart att studera detta på djupet. Men det är inte heller tillfredsställande ur ett politiskt perspektiv.

Vi befinner oss i en fas där den revolutionära rörelsen söker nya fundament, och på ett sätt som inte gör den till en minoritet. Vi har inget att göra med renlärighet. Och vi skulle gärna vilja att det var möjligt att ignorera Marx själv. En brytning har uppstått – det går inte att förneka. Teorin om värde ter sig alltför utsliten för vår kamp. Nu återfår vi Marx genom upptäckten av *Grund-*

risse. På grund av dess egen kraft, inte på grund av vår trofasthet. Vi kan inte längre ägna oss åt nöjet eller plikten att argumentera med renlärigheten; våra språk skiljer oss åt, de motsäger varandra. Men med *Grundrisse* kommer Marx tillbaka till oss i mer än en mening. Framför allt återupprättas han som teoretikern bakom kapitalets stora omstörtningar ur värdelagens krisperspektiv. Sergio Bolognas analys av detta är, som vi redan har sagt, mycket viktig, även om den är ensidig: Sergio Bologna analyserar *Grundrisse*s historiska kontext, och i synnerhet sambanden mellan polemiken kring pengar, analysen av den amerikanska krisen och världskrisen (så som den såg ut i Marx artiklar för *New York Daily Tribune* vid den här tiden) och den teoretiska forskningen – även om syntesen av dessa element inte kan genomföras inom en litterär bild av den ”dubbla” revolutionen eller inom ramen för ett teoretiskt svar på en ”revolution ovanifrån” från den kapitalistiska maktstrukturens sida. Den Marx som vi finner i *Grundrisse* vet mycket väl att det inte finns något teoretiskt alternativ, att alternativet antingen är en funktion av massrörelsen eller inte, att det inte finns något överlåtande i teorin. Syntesen av de olika elementen i Marx analys grundar sig på definitionen av krisen som det tillfälle då den revolutionära rörelsen söker efter nya fundament. Den grundar sig på denna praktisk-teoretiska konstruktion som teorin måste leva upp till och anamma. Vi kan parafrasera Hobsbawm och säga att *Grundrisse* för Marx är en sorts kollektiv teoretisk stenografi; det är teorins rasande envishet för och inom praktiken. Den syntes som uppnås i *Grundrisse* får därmed sin fullständiga innebörd: *Grundrisse* är mittpunkten i Marx teoretiska arbete eftersom texten representerar ett stadium då systemet under utveckling, långt ifrån på väg att stängas, öppnar sig för praktikens totalitet. Metoden i *Grundrisse* utgör antagonismen, helheten av kategorierna bildar en väv av begrepp som i sig möjliggör fördjupningen och vidgandet av klassmotsättningarna. Katastrofteorin i *Grundrisse*, som många har talat om, måste i själva verket relateras till detta politisk-praktiska sammanhang, till detta element som arbetarklassens kraft måste lägga an mot värdesystemet.

I den mån *Grundrisse* flödar genom *Kapitalet* kan vi vara nöjda. *Kapitalets* begreppsapparat är, i det här fallet, tillräcklig för att vi ska kunna förstå antagonismens framväxt. Icke desto mindre finns

det flera fall där kategorierna i *Kapitalet* inte fungerar på det här sättet. Detta leder till att vi ibland kan tänka att en viss skärpt objektivism kan legitimeras genom en strikt läsning av *Kapitalet*. Därför är *Grundrisses* rörelse mot *Kapitalet* en lyckad process. Vi kan inte säga detsamma om den motsatta rörelsen. *Grundrisse* utgör höjdpunkten i Marx revolutionära tänkande; i dessa anteckningsböcker finns den teoretisk-praktiska brytning som utgör grunden för det revolutionära beteendet och för det som skiljer detta från både ideologi och objektivism. I *Grundrisse* utgör den teoretiska analysen grunden för en revolutionär praktik. Här bör vi ge ett hedersomnämmande till den tolkning som gjorts av en ung kamrat, Hans Jürgen Krahl, och till hans skarpa intelligens som gjorde att han (för sin tid) kunde se klasskampens konstituerande element i utvecklingen av kategorierna i *Grundrisse*. Låt oss vara tydliga: Det handlar inte om en abstrakt polemik mot *Kapitalet* – var och en av oss föddes i reflektionen och i den klasshatets teoretiska medvetenhet som vi upplever när vi studerar *Kapitalet*. Men *Kapitalet* är också en text som ledde till att kritiken reducerades till ekonomisk teori, att subjektiviteten utplånades i objektiviteten, att proletariats omstörtande kapacitet utsattes för den kapitalistiska maktens omorganiserande och förtryckande intelligens. Vi kan bara återerövra en korrekt tolkning av *Kapitalet* (inte för den intellektuelles flitiga medvetande, utan för massornas revolutionära medvetande) om vi utsätter den för *Grundrisses* kritik, om vi läser om den genom *Grundrisses* begreppsapparat som alltigenom genomkorsas av en fullständigt oöverbinnlig antagonism som leds av proletariats kapacitet. Ur detta perspektiv utgör *Grundrisse* kritiken mot den kapitalistiska ”revolutionen ovanifrån” i den verkliga rörelsen. Den står för förtroendet för ”revolutionen underifrån”; den innehåller den kraftfullaste potentialen för utplånandet av all teoretisk eller politisk autonomi som är avskild från den verkliga rörelsen. Detta är vad som i *Grundrisse* förstås (genom kategorierna) som det enda möjliga fundamentet.

[...]

Vad mer kan jag säga i denna lektion utöver att jag lägger fram dessa hypoteser och föreslår en tolkning? Det tycks mig som om

jag redan har sagt alltför mycket! Ändå kan jag inte låta bli att lägga till hur förtjust jag är i att föreställa mig vad Lenin eller Mao skulle ha gjort om de i sina händer hade haft Grundrisse, på samma sätt som Marx vid ett visst tillfälle hade Hegels Logik. Jag är säker på att de från Grundrisse skulle, med stor njutning, ha sugit åt sig utmärkt näring för praktiken. Precis som bin på blommor. Detta är den väg ”bortom Marx” som jag älskar.

Antonio Negri

översättning: Maria Åsard